

Därför behövs specialistinriktningen funktionshindrens psykologi

POMS har förstått att det från Psykologförbundets sida finns tankar om att stryka funktionshindrens psykologi som specialistinriktning i den framtida specialistordning som ska klubbas på kongressen. Vi anser att det vore mycket olyckligt av flera olika skäl som vi kommer att gå igenom nedan men menar också att det professionsstrategiskt vore fel väg att gå. Vi menar att framgången för inriktningen neuropsykologi skulle kunna användas som en ”språngbräda”, inte bara för psykologisk behandling (”psykiatrispåret”), utan även för inriktningen funktionshindrens psykologi.

Vi gissar att två skäl kan ligga bakom tanken på att stryka inriktningen: det jämförelsevis låga antalet psykologer som hittills valt inriktningen och det faktum att en liknande inriktning saknas i många andra länder. Vi kommer dock förklara vad vi tror är orsaken till detta och varför vi trots detta anser det vara viktigt att inriktningen finns kvar i någon form.

Habiliteringen, det område som de flesta psykologer som väljer specialistinriktningen funktionshindrens psykologi är verksamma inom, är organiserad på olika sätt i olika delar av landet. Vissa habiliteringsmottagningar drivs i kommunal och andra (flertalet) i landstingsregi. På vuxensidan saknas ofta medicinsk personal helt och hållet, medan barnenheterna i allmänhet har läkare knutit till sig i någon form.

I övrigt delar psykologerna arbetsområdet med olika professioner som brukar betecknas som paramedicinska. Det går att hävda att psykologen står sig väl statusmässigt i konkurrensen. Psykologer driver såväl fackligt som inom verksamheterna i dagsläget frågan om specialistutbildning och specialisttjänster. Det vore därför rent taktiskt bra ställen att driva psykologförbundets professionsfrågor på. Arbetsgivarna för många presumtiva framtida specialister inom inriktningen samverkar i föreningen ”Sveriges Habiliteringschefer” vilket skulle kunna möjliggöra enkel kommunikation mellan förbundet centralt och lokalt, föreningen POMS och arbetsgivare i landet kring dessa frågor. POMS ser behov av stöd i samordning kring frågor där de lokala fackliga föreningarna och yrkesföreningar har gemensamma intressen.

Funktionshindrens psykologi som specialistinriktning gränsar kanske närmast mot pedagogisk psykologi och neuropsykologi. Det finns ett antal psykologer verksamma inom funktionshinderområdet som är specialister inom neuropsykologi och pedagogisk psykologi. Med största sannolikhet finns det fler yrkesverksamma habiliteringspsykologer som är specialister inom neuropsykologi än funktionshindrens psykologi. POMS kan se flera tänkbara orsaker till detta:

- neuropsykologi är ett relevant ämne för habiliteringspsykologer att fördjupa sig i
- inriktningen har tidigt fått ett gott renommé och ansetts attraktiv i många verksamheter
- funktionshinderkunnande har historiskt sett haft låg status
- titeln neuropsykolog antyder en ”bredare” kompetens
- neuropsykologin ligger nära rent medicinska områden och har därmed hög status
- POMS har inte bidragit till att kurser inom området ska komma till stånd

POMS menar dock att synen på fördjupad kunskap inom funktionshindrens psykologi har förändrats i och med att målgrupperna vidgats från de klassiska som varit rörelsehinder och utvecklingsstörning till att idag i många delar av landet omfatta även autismspektrumtillstånd. Det medför att kunskap inom funktionshindrens psykologi i dag kan fungera som varumärke

för specialiserad kunskap när psykologer söker tjänst inom delar av såväl barn- och ungdomspsykiatri som vuxenpsykiatri. Arbetsätten, med fokus på vardagsfunktion, blir alltmer kända och eftersökta i olika verksamheter. Detta menar vi kan öka inriktningens möjlighet att attrahera specialiststuderande.

Funktionshindrens psykologi som inriktning har alltså en tydlig koppling till flera hundra psykologers yrkesutövning. Det främsta skälet till att få valt inriktningen menar vi är att det genom åren erbjudits få kurser inom området. Det har saknats ett lämpligt kursutbud. När det väl, de senaste åren, kommit relevanta fördjupningskurser inom funktionshindrens psykologi (som t ex kurserna ”Perspektiv på intellektuell funktionsnedsättning” och ”Individualiserad autismrelaterad terapi- IAT”) har de snabbt blivit fulla och getts vid upprepade tillfällen. Den dagen ett lämpligt kursutbud fastställts och erbjuds skulle det finnas en tydlig koppling mellan inriktning, kursutbud och praktiskt yrkesutövning bland hundratals psykologer.

Även om det i dagsläget finns få psykologer med specialisttitel inom funktionshindersonrådet så finns det i landet många högt specialiserade psykologer. Anledningen till detta är att psykologers kompetensutveckling inom funktionshindersonrådet historiskt till betydande delen varit intern. Många av verksamheterna har utmärkts av att personalomsättningen varit extremt låg. Det har funnits god tillgång till mentorer och individer har inom ramarna för sin tjänst och verksamhet haft tid och möjlighet att specialisera sig och fördjupa sig.

Det är också viktigt att påpeka att habiliteringen historiskt sett har haft en generalistkultur där alla olika yrkeskategorier skulle dela en gemensam habiliteringskompetens. Det har inneburit att en del utbildningsområden som omfattas av den gamla specialistinriktningen i Norge har erbjudits all habiliteringspersonal i form av så kallad ”Habiliteringsutbildning” som ett antal län samverkat kring. Trenden i dagsläget är dock ökad professionalisering och tydligare fokus på evidensbaserad habilitering, vilket innebär ökade krav på yrkesspecifik specialistkompetens.

Det pågår i dagsläget en förnyring i habiliteringen och personalomsättningen ökar, vilket innebär en pågående kompetensförlust i verksamheterna. Det är POMS bedömning att detta i förlängningen kommer innebära ett ökad efterfrågan på kurser inom funktionsnedsättningsområdet och en formaliserad specialistinriktning inom funktionshindrens psykologi. Det finns också från arbetsgivarhåll tecken till oro över denna kompetensförlust och ett ökat intresse för olika sätt att göra verksamheten attraktiv för att kunna behålla personal över tid. Även de ökande krav på evidensbaserad habilitering kan framledes antas öka behovet av formella yrkesspecifik vidareutbildning för psykologer i sådan verksamhet.

Förbundet strävan verkar i dagsläget vara att paketera specialistutbildningen bättre så att produkten specialistpsykolog blir tydligare genom till exempel mer av sammanhållen utbildning. Det tycker POMS är en positiv utveckling men om funktionshindrens psykologi skulle komma att inlemmas i neuropsykologi, pedagogisk psykologi eller annan inriktning skulle risken vara att bara en mycket liten del av fördjupningen skulle ha fokus på psykologiska aspekter av funktionsnedsättningar. Detta skulle de facto innebära försämrade möjligheter att specialisera sig utbildningsmässigt inom området. I en situation då POMS ser ett ökande behov av kurser skulle risken bli att andelen kurser med inriktning mot funktionshinderområdet tvärtom skulle minska.

När vi jämför med andra länders specialiseringsområden så saknas på många håll en liknande inriktning. Norsk psykologförening har haft inriktningen Psykologisk habilitering men har haft problemet att få psykologer sökt inriktningen trots att föreningen varit ense med det norska "Helsedirektoratet" om behovet av sådan kompetens. POMS menar att finns logiska skäl till varför vi ej harmonierar med delar av omvärlden i den här frågan: Sverige har med sin LSS-lagstiftning en unik välfärdsstat, motsvarighet till offentligt finansierad habilitering finns inte i alla länder och tillgången till psykologer riktade mot målgrupperna varierar. En annan orsak är att man i större länder kan driva såväl kompetensfrågor som metodutveckling inom ramen för intresseorganisationer såsom t.ex. AAIDD i USA. Vi är för få och ett för litet land för detta vilket ökar behovet av formaliserad utbildning i offentlig regi/finansiering.

Den kliniska inriktningen neuropsykologi har kommit att rymma betydligt mer än sådant som kan relateras till ämnesområdet neuropsykologi. Tittar man på de kurser och arbeten som kommit att betecknas som neuropsykologi så är det POMS uppfattning att en del av dessa snarare tycks ha fokus på olika aspekter av funktionsnedsättning än neuropsykologi i dess ursprungliga mening.